

Թովմաս չգնաց Հնդկաստան: Վկայեալ աւանդութիւնն դիւրութեամբ չմահանայ:

Եւսեբիոս (*Hist. Eccl.* III. I.), Հերոնիմոս, Որոգինէս, Սոկրատէս Պատմիչ, Հիպպոլիտէս, Սոփրոնիոս և այլ նոյնաւարաս հնազոյն Պատմաբանք վկայեն թէ Թովմային վիճակեցաւ Պարթևաստանի Աւաքելութիւնն: Սակայն՝ Արևմտեան Գրիստոնէից Յայսմաւուրք և Հնդկաբնակ Գրիստոնէայք միաբանին ի վկայել թէ Թովմաս քարոզեց նաև Պարսից, Բաքարիացոց, Եթէովպէացոց և Հնդկաց զոր St. Paulinus Natali վաւերացուցանէ հետեւեալ բանիւք:

Parthia Matheum Complectitur,
India Thomas¹. Դէ Գուին, այսպէս վկայէ առ այս: — « Հոյւք Հեղինակք, « երկրորդ Յունական և Ասորական, միա- « բանին՝ համաձայնութեամբ հաստատե- « լով թէ Թովմաս թափանցեաց ի Հնդկաս- « տան առ ի քարոզել գրանն² »: Նոյնն հաւաստեն նաև « Գործք Թովմայի » (*Acta Thomae*):

(Շարունակելի)

Ս. ՏԵՐ Մ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ՊԱՍՏԱԿԱՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԵԱՆ Մ'ԱՌԹԻ

(Առ ազնիւ Խմբագրութիւն ՆԱԽԱՍԱՐԻ Թերթի)

ՆԱԽԱՍԱՐԻ գրական գեղարուեստական ամսաթերթի ֆետր. ի և Մարտի Պրակներուն մէջ հրատարակուեցաւ հետաքրքրաշարժ ուղեգրութիւն մը, հայ եպիսկոպոսի մը կողմանէ 1489-ին Ատլանդեանի ջուրերուն վրայ կատարուած շրջագայութեան:

Մարտիրոս Երզնկայ եպիսկոպոսի գրութիւնն է, զոր փարիզեան ձեռագրի վրայէն Սէն-Մարդէն թագմանած էր զաղղիբէրէնի և հրատարակած *Journal Asiatique* թերթին մէջ 1826-ին³, որմէ այժմ Պ. Յ. Քիւրտեան վերստին կը թարգմանէ հայերէն լեզուի:

Մինչև հոս ոչինչ տարօրինակ. և զովեստի արժանի են թէ՛ թարգմանիչը և թէ՛ հրատարա-

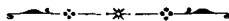
կիչը, որ ազգային այսպիսի հետաքրքրական պատմիկ մ'ընդհանրութեան ծանօթացնելու փորձն ունեցած են: Աւելի ևս զովելի կը համարինք ՆԱԽԱՍԱՐԻ Մեծ. Խմբագրութիւնն որ աննախանձ հոգով հրապարակաւ կը դիմէ՝ « այս քսեւա-սիր երեւելի և մասնաւորապէս Միսի-քարեան Հայրերուն ուշադրութիւնը նրա շիրիշով անոր վրայ և խնդրելով իրենցմէ որ քարհնաձին խմբագրութեան յայտնել այս մտ-սին իրենց ունեցած կարծիքները և կամ ծա-նօրութիւնները, երբ ունին »:

Բանասիրութեան առջև ետր յայտնութիւն մը չէ այս գրութիւնը. հրատարակուած է նաև *Revue de l'Orient* թերթին մէջ 1862-ին, Հ. Ալիշան ալ ռազ-վանսի մէջ (էջ 194-197) կը յիշատակէ թէ՛ հեղինակը և թէ՛ ուղեգրութիւնը և քաղելով կը գտէ հայ բնագրին այն մասը՝ որ վեհնեղոյ նկարագրութեան կը պատկանի:

Դիտելու է միայն որ Մարտիրոս եպիսկոպոս եւրոպական ափերէն չհեռանալով Ատլանդեանի մէջ խորատուգտելով, և տեղի չկայ Գոլմմպոսի բարեբաղդ և աշխարհագիտ նաւարկութեան հետ համեմատելու:

Թարգմանութեան նկատմամբ ալ մի քանի անուանց ստուգութիւնը խաթարուած կ'երևի անվարժութեամբ. օրինակի համար երբ փոխա-նակ իննովկենտիոս քահանայապետի՝ Սլեմեդ-ի մը կը հանդիպինք, կամ երբ աւետարանական երեք մոզերը Մամէս թագաւորներ կ'ըլլան:

Հ. Յ. ԱՌԻՐ

ԼԵԶՈՒԱԳԻՏԱԿԱՆ

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ

ՈՒՂՂԱԳՐԱԿԱՆ ԴԱՍԵՐ

Գ.

Կարդալով « Բարձրավանք »-ը

Ա. Բ. ԳԻՐՔ

(էջք 1 - 72)

Շատ մեծ հաճոյցով եւ միանգամայն շատ մեծ զայրութով կարդացի « Բարձրա-վանք »-ի երկու գրեքերը. հաճոյցով՝ որովհետեւ ազուր բաներ կան մէջը, զայրու-թով՝ որովհետեւ տգեղ բաներ կան մէջը: Աղուր բաներուն վրայ խոսողներ եղան, բայց տգեղներուն վրայ՝ իմ տեսակէտովս՝ խօսուած բան մը չտեսայ: Այդ ոչ հաճելի պաշտօնը ահա ես ինքս կը ստանձնեմ, յուսաւով օգտակար ըլլալ, այդ է միակ նը-

1. Dr. Noland. *History of the British Empire in India and the East* (Chap. XXXIII. p. 571).

2. Des Guignes. *Acad. des Inscript* (liv 5. p. 23).

3. Տե՛ս է Ներ Մատենադ. Հ. Ա. Դ. է Մարտիրոս Երզնկայի և յէջ 1890, Սեն Մարգրէի գործոց մէջ, Եւս. փոք 1880 թ. 1, յաւելուած, էջ 38.

պատակա, ո՛չ միայն նոյն ինքն Քարժաւ-
վանքցիներուն, այլ զուգէ եւ ուրիշներու:
Այդ տղոց բաները՝ որոնցմէ շատերը կ'ե-
րեւան նաեւ ուրիշ թերթներու մէջ, «Քար-
ձրավանք»ին մէջ պէտք չէին ըլլալ, կամ
գէթ եւ այդպէս կը սիրէի յուսալ, այդ
ահա զայրութիւն պատճառը. երբ Օշական
մը կը քնանայ, կարելի չէ չարտնիլ,
չարտմտիլ, չըրդիլ ի բարկութիւն: «Երե
տղն անհամեսցի՝ ի՛ն համեմեսցի»:

Ինչպէս զրեթէ ամէն հայ զրոզ, բաց-
առութիւնները յարգելի են, Քարժաւ-
վանքցիներն ալ անմիաբան են ո՛չ միայն
ընկեր ընկերի, այլ եւ իրենք իրենց հետ:
Ամենէն ցաւալի եւ ականք կողմն է այս
մեր զրոզներուն. ո՛չ մէկը կանոնաւոր,
հաստատ, որոշ քերականութիւն մը ունի.
կը զրէ առանց ուշ դնելու երկու տող վերը
գրածին. ուղիղը եւ չուղիղը նոյն էջին մէջ,
նոյն տողին մէջ իրարու ըթին կը խնդան:

Պիտի չխօսիմ տպագրական սխալներու
վրայ՝ որոնք կը վիտան. տողադարձի թեւ
րինքներուն վրայ, ինչպէս նաեւ կէտաղբու-
թեան, մանաւանդ Պէրպէլքեանի յօդուած-
ներուն մէջ. Տէրը ինք փրկի. արդէն նիւթն
ալ ծանր... Էջերը միայն պիտի նշա-
նակեմ:

Պ. Զարեան. 37. «որոնցմով իրենք
սնացած են». անշուշտ սնած են ըսել կ'ու-
զէ. սնանիլ բային արմատը՝ սոսն՝ պարզ
է. անց. դերբայը կ'ըլլայ սնեալ, սնած.
ինչպէս ծնանիլ, ծնալ, ծնած, անսնանիլ,
սնած, սկսանիլ, սկսալ, և ոչ թէ «ծնա-
ցած, մտացած, սկսացած»: Սնացածը
սնանալ բային անց. դերբայն է. սին (պա-
րապ, դատարկ) արմատէն, ինչպէս գար-
մանալ՝ զարմացած, եւն, — Պ. Պ. ի յօ-
դուածին մէջ եւ, 71, կայ զսնցանոց
քերթմենքէն ձեւը. «զանցանոցները պի-
տի պատժուին», «զանցառուները» ճիշդ
բառն էր: «Զանցանել»ին խոսքին բայե-
րուն մէջ կայ «տեսանել»ին ներկայ զնդ-ը
տեսանոց ձեւով՝ իրը մարգարէ. բունը
տեսող է: Բայց հոս զսնցանոց ալ, զանցոց
ալ միապէս այլաւորակ են:

Պ. Թէքէեան. կ'եղլամ 6. մտնելը 7.

տեսնուս, տեսնամ 7. 8. 11. տեսնալու,
մտնալիք. 11.

Պ. Ոշական. տեսնալ 35. իշխալեռս 35.
իշխալ 56. կը տեսնալ, (տող մը վար) կը
տեսնէ 56. զտեսալիք 58.

Պ. Պէրպէլքեան. կը տեսնանք 16. կը
զտեսնը 23. (երկու տող վար) կը տեսնենք.

Պ. Գալպէեան. պիտի գտնէ (տող մը
վար) պիտի տեսնալ 72:

Գիտէ ամէն ոք թէ այբերը ո՛րքան ծան-
րադանդաղ ըլլած են մեր լեզուն. այդ չա-
րիքին մասամբ դարման ընելու նպատա-
կով է որ նախնիք՝ ինչ ինչ բառերու մէջ՝
փոխանակեր են զանոնք ուրիշ զրեւու. ա-
րագ՝ երագ. երախայ՝ երիխայ, յիսնամեան՝
յիսնեմեան. մարգարիտ՝ մարգրտայեռ.
ականջ՝ ակնջնդ. ատակիլ. ատրկիլ. ա-
ռոգանել՝ առոգել. խահարար՝ խոհարար,
մուլար՝ մուլոր, եւն, եւն: Աշխարհարար
լեզուն ալ՝ իր կարգին՝ շատ բայերու եւ
բառերու մէջէ այբերը քշեր վաներ է. այդ
քա՛ր զայթակղութեան եղած «տեսանել,
մտանել, ելանել, իշանել, գտանել», բայերը
ըրբեք է տեսնել, մտնել, ճշել, իշնել, գտնել,
եւն, եւն: Արդ, ինչ արեւ, «տեսնել» ընտր
ձեւը «տեսնալ» այլաւորակ ձեւին փոխելու
եւ ըսելու «կը տեսնալի, կ'իշնալի, իշխա-
լուս» փոխանակ «կը տեսնէի, կ'իշնէի,
իշնելու» ընտր ձեւերուն: Արդէն անալ
վերջացող տիեզերք մը բայ ունինք. «Խ-
մանալ, գարմանալ, զոցնալ», եւն, եւն: Այս
կէտը ամէն հայ զրոզի ուշադրութեան կը
յանձնեմ:

Պ. Զ. 45. «չ'արժէր արտայայտել».
այս ձեւը մեր լեզուէն փոխ առած է Պ.
Զ. Բուսահայը «յի արժի կամ չարժէ»
պիտի ըսէին. պէտք է ըլլայ չ'արժիր.
Ժխտ. ներկան աներեւոյթով կը շինուի.
չեւ արժիր, յի (չ'արժիր). — էջ 66.
«չ'ստեմ, չ'ունիր». ապաթարցները աւելորդ
են. հոս զրի կորուստ չկայ: —

Պ. Օշ. 27. չ'ուզեց. 28. չ'ունին. 30,
31. չ'ունենալով. հոս ապաթարց պէտք
չէ՝ կը դնէ. եւ ուր որ պէտք է չի դնիր.
31. չարժիր գրադիր. 35. չերեսար, հոս
պէտք է ըլլար չ'արժիր, չ'երեսար. Ժխտ.

ներկայ է: Իսկ էջ 56. «Երբոր», անհնթեթ ձեռով: Մարգարեան կը խօսի. «Հիմա սիրտդ քան մը լրբոր», եւ երկու տող վար. «Կտոր կտոր լրբոր սիրտդ»: Մարգարեան եթէ իրանցնէ խօսէր՝ այդ ձեռով պիտի չխօսէր, ինչպէս եւ ոչ իսկ ինք զորով. ափսազերէնի՝ մէջ կարեմ կայ աղպիսի շեշտ մը. մենք կ'ըսենք. չեմ ըլլոր, չեմ ըլլոր, չեմ ըլլոր, ամփոփելով՝ չ'ըլլոր. ինչպէս կ'արտասանէ ամէն հայ բերան. բաղաձայնի պարագային՝ չեմ բերեր, չեմ բերեր, եւ ոչ թէ բերեր հոթենթական ձեռով: Պարզ արտասանել մը գրելէ առաջ՝ ուղղիկ պիտի առաջնորդէր, ինչպէս չեմ գիտեր քաներո՞րդ անգամն է կ'ըսենք եւ չենք կրնար հասկցնել: Երբ շեշտը սկիզբն է՝ յի կամ չ՝ կ'ուզէ. չի տեսներ. չ'ուզեր, չ'ըներ, չ'ուտեր. (կէօր. մէջ. il ne voit pas, եւն.) չեմ գիտեր ինչպէս բացատրել. ինչ միջոցի դիմել: Այդ պարագայէն դուրս՝ յի կամ չ՝ գոյութիւն չունի. (պիտի, եթէ, թող) չ'ուտեր, չ'ըներ, չ'ուզեր, եւն, եւն, շեշտը ասոնց մէջ վերջին վանկին վրայ է. առաջիններուն մէջ էական բայ կայ, վերջիններուն մէջ՝ ոչ. հաստատականը՝ պէտք է ժխտական ընել միայն, դնելով պարզ չ գիր. ինչպէս կը դնենք ա գիրը. ընել՝ չընել, թեքտ՝ չեքտ. գետ՝ տգետ, եւն: Որով ուղիղ չի գրեր Պ. Զ. 66. չր գրի. պէտք է գրել չորի. ինչպէս կը գրենք չրերա, չտես, տգետ, եւն. եւ ոչ թէ չր տես, տր գետ:

Մաննիկ Պէր. 59. յի վերցնեն. սխալ՝ չվերցնեն. Ու. 26. չանդարտած, չպանեն չեց, չհանիլ, ուղիղ. յի կրցո՞ւմ՝ սխալ. — Պէրպէր. 16. յի տեսնուած. սխալ. 17. չեղաւ. ուղիղ. 22. յի կայ. սխալ. 24. չպիտի չեշտոյ. սխալ. պիտի չեշտոյ, (ինչպէս ուղիղ կերպով կը գրեն թէքէեան, Գալաֆեան, Օշական), — 53. «Մտքն չիլեր», սխալ. չ'ելլեր. նոյն սխալն ունի նաեւ Պ. Թէքէեան. «Թորգոմ կ'ըսէ՝ ուրիշ բան չըսեր», պիտի ըլլայ չ'ըսեր:

կու

Այս մասնիկը ամէնուն ալ ըլլ' ուղիղ ձեռով ալ կայ, սխալ ձեռով ալ, անփութութիւն մը ծայրաստիճան: Ուղիղ ձեռն է կոս մասնիկը հեռու գրել բայէն.

Թէք. 9. 10. կոցար. 41. 43. կոտամ, կոտայի. 33. կոս տայ:

Ու. 27. կոս գան. 29. կոտայ. 28. կոցային 31. կոս գայ. 31. 34. կոտայ:

Պէր. 17. կոս տայ, կոտայ. 20. կոս տան 37. կոս գան. 52. կոտայ, կոս գան:

կը

Պ. Թէք. իր ՆՄԱՐԵՐ (33) յօդուածին ներքեւ ծանօթագրութեամբ մը կ'իմացնէ մեզի որ ան 1914-ին՝ այսինքն պատեւրագին առաջ գրուած ըլլալու առաւելութիւնը ունի միայն, եւ կ'աւելցնիմ թէ աւելի ուղիղ գրուած ըլլալու առաւելութիւնն ալ ունի. հոն յիբարի կը գրէ. «Կը զգաւ, կը ստանայ, կոս տայ» ուղիղ ձեռով. մինչ 7-8 տարի վերջ՝ սխալ կը գրէ. 42. կ'պատահե, կ'սփոսի, կ'զգամ, կոցամ, եւն: Յաւալի է որ Պ. Թէքէեան երթալով յետադիմեր է հայերէնի մէջ:

Ու. կը գրադիմ. ուղիղ. 34. կ'ստեղծեն. սխալ.

Պէր. 17. կը ստանայ. ուղիղ. 18. կ'ստեղծէ. սխալ. 17. կ'զգանք. 19. կը զգանք. կը ստանայ. կ'սկսի. կը ստեղծեն. 20. 21. կ'ստեղծոյին. 22. կ'զգացոյին. կ'սկսի. 69. կ'չտարհե. 39. կ'պատանայ:

Տառապսալներ

Պ. Զ. 66. երբէք. Ու. 27. երբեք. (ուղիղ) 32. երբէք (սխալ). Պէրպ. 21. չորս անգամ երբէք: Երբեքը սխալ է գրել ե-ով. հուր, ուրեք, ուրեքն, ուստ, ուստեք, ուստեքն, երբ, երբեք, երբեքն. ասոնք երբեքն ալ հարազատ են, եւ ե-ով կը գրուին:

Ման. Պէրպ. 59. երկիցս բռնած. պէտք է ըլլայ բռնած. Պ. Պէր. 22. քրթական. պէտք է քրդական, բուն ձեռ կորդուական:

22. փոխփական, պէտք է ըլլայ փոխփական, $g = q$. Grégoire, Egypte. Գրիգոր. Երիզուտոս: 54. Թոփիանով, պէտք է ըլլայ ցոփիանով. 70. Աննախնթաց, ան-հախ-ընթաց. ()շական եւս ունի այդ սխալը. 26. Նախևորեյ, Նախ-ընտրել:

Տղոց շարադրութիւններուն մէջ կը հանդիպինք երբեմն այս սխալներուն եւ կը բացատրենք իրենց որ ըն գրեթէ սկսող բառերուն ը գիրը բարդութեան ատեն չի կորսուիր:

«Անընդունակ, խոչընդոտ, աննախընթաց, նախընծայ, անընկճելի, նորընտրել», են. են. Ռտանաւորի մէջ երբեմն ընդ-ին ը-ը կը աղուի սկիզբը. «Զի'նդ փեսայիդ». երբեմն նու գիրն ալ միասին.

'Դոստուցեալ բոյւթ էրոց վագին վարգեն ի վեր ի վայր. Հայկ դիւցազն

փոխանակ «ընդոստուցեալ»ի: Բայց բառերուն մէջ երբեք, Մինչդեռ ըստ-ին ը-ը' ս-ին շէոյ հանգամանքէն' ինկած է. «ըստգտանել, ըստանծնել, ըստեղծանել» եւ նման խուսրին ը- երը զանց կ'ընենք:

Պէրպ. 18. Ժայրանկարիւն. Ժայրայեղ. 17. յետագայ, հետագայ. 53. մէկ պահու մը մէջ. ()2. եւս. 29. մէկ ակնարկի մը մէջ. մէկ եւ մը. ինչ հարկ. ռամիկը կ'ըսէ, բայց ներել՝ է Բարձրավանքցիներուն Պէրպ. կ'անցնէ. պէտք է ըլլայ կ'անցընէ. ինչպէս ուղիղ կերպով կը գրէ թէք. 8. անցանել եւ անցոցանել, անցելի եւ անցընել տարբեր բայեր են. Պ. ()2. 34. սրտակեղեք այս այլանդակ սխալը գրեթէ արմատացած է բոլոր գրողներուն ըզեղին ալ, մտքին ալ մէջ. եթէ արմատը կեղեք ըլլար, բայը կեղեքել պէտք է ըլլար. եւ ոչ թէ կեղեքել, ինչպէս որ է. գրեցէք ե-ով. կեղեքել, կեղեքում, կեղեքել, սրտակեղեք, Բախտ բառը բաց ի Պէրպէրեանէ՝ որ 27. բախտի՝ ուղիղ ձեւով եւ 49. զմարդ սխալ ձեւով կը գործածէ, միւս ամէնքը ուղիղ ձեւի մէջ են. ()2. 26. կատկաւ. 31. կարկատուն. այս է ուղիղը: 26. մէքոտ. 29, 31. մկրտա, այս է ուղիղը, վերջին վանկէն առաջ է գիր գոյու-

թիւն չունի, բաց ի մասնաւոր պարագաներէ. 35. կ'աղարցոնէ. բաղաձայնէ վերջ ու կու գայ եւ ոչ , բաց ի մէկ պարագայէ, որ հոս գոյութիւն չունի, պէտք է ըլլայ կ'աղարցոնէ, արդէն արմատը աղու է. 35. ամենուն ամենուն. 36. ամենեւ ուժովը ամենեւ յեղովը. խայտաբղետ, ե-նի ալ ե-ին ալ խաթըր խօշ ըլլայ, քիթ քթի. 35. հեղեւ. պէտք է ըլլայ հեղեւ. վերջին վանկին մէջ նուէ առաջ միշտ է. բայց ձեղեկական եւ ոչ ձեղեկական՝ ինչպէս կը գրեն բոլոր թերթերը. Բայց ի ք, մ, կ, (քն, մն, կն) գրերուն անուններէն, որոնք ե-ով կը գրուին, եւ աշխարհաբարի ֆերականութիւններուն եւ ուրիշներու գործածած Այրարեցեք բառը այլանդակ սխալ մըն է, պէտք է ըլլայ այրարեցեք, ինչպէս կ'ըսուի Այրարեալուն եւ ոչ թէ այրարեալուն (ե-ի պարագային այսպէս պիտի գրուէր), եւ դեռ բառէն, եւ իրեն, ցորեն, զհինկ, ատեն բառերէն, որոնց մէջ սա-կայն գրի կորուստ կայ, բուն ձեւերնին (յւրեան, ցորեան, զհինան, ատեան), ուրիշ ամէն հայերէն գոյական, յատուկ թէ հասարակ, մակըսայ, ածական, են, են. նուէ առաջ է ունի. սմեւ. ապարեն, շեն, պարեն, ձեղեն, Սարեն, Խորեն, քեն, ապառեն, են, են. Բայց կարեւոր է գիտնալ որ այդ է գիրերը կը փոխուին ի-ի կամ ե-ի՝ երբ իրենցմէ վերջ ուրիշ վանկ մը գայ՝ զրական ածանցումով. պարենը՝ չի կրնար պարենաւորում, հեղեւը՝ չի կրնար հեղեւական ըլլալ, այլ անհրաժեշտ է պարենաւորում, հեղեւական գրել. ինչպէս չենք կրնար պարտեղ բառէն պարտեղական, հաւդեա բառէն՝ հաւդեսաւոր բառ. այլ պարտեղական՝ հաւդեսաւոր, են են:

Պ. Գալ. 61. ինքզինքին. ինչպէս եւ Պէրպ. 39. «ինքզինքին տուող», լաւագոյն ինք իրեն. ինքզինքին զան' ինչպէս եւ նման ներուրը՝ հայցականի մէջ միայն գոյութիւն ունի. ուղղական չունին այդ դերանունները: Գաթ. 68. «տղարներու», լաւ է տղոց. երկու անգամ յոգնակի տգեղ է. 40. տղրիւ: Այս բայը տղրիւ բայն է, գոր ուսանիլի իմաստով կը գործածենք:

Աշխարհաբարը նետեր է ո գիրը եւ եղեր է սովորի, բայց որովհետեւ մեր լեզուն վր չ'ընդունիր արմատ բառերու՝ մէջ, (սկիզբը կամ բարդութեանց մէջ այո՛), եւ արդէն արտասանելու ատեն լեզուն նիս կ'ընդլզի, կը զգայ թէ իրեն ան-սովոր, անընդել հնչում մըն է որ դժուարաւ կը փրթի շրթներէն, 80—ական թուականներուն սկսան «սորուի» գործածել. ըստ օրինի ուղղագրական կանոններու բայց այս ձեւը շատ չապրեցաւ, եւ սկսան սոր-վիլ գործածել, ինչպէս նաեւ ժողովի բայը՝ նոյնպէս նախ «ժողովել» ձեւով, եւ հիմա ժողովի ձեւով կը գործածենք, իրաւ է թէ արմատական բառերու մէջ բաղաձայնէ վերջ վ գիր չի գար, այլ ու, ուստի եւ պէտք է սորուիլ, ժողովի մնար. բայց լեզուն երբեմն՝ հնչման դիւրութեան համար՝ կ'ընդունի գրերու տեղափոխութիւնը, նոյն իսկ գրական լեզուն մէջ կայ այս երեւոյթը. մտիւր՝ մարիւ. ժողովուրդը մեղրը՝ միդը կ'ըսէ, ծանրը՝ ծայր, բանձը՝ բարդ, եւն. որով կը կարծեմ՝ թէ վ—ը կրնայ իր տեղը փոխել, եւ չնեղել լեզունիս։ Այս ոճով բայ մըն ալ է բօրանելը, զոր ոմանք բութի կը զրեն, Թօրափել բայն է. բութափել = Թաթափել = բօրափել. Առաջին բաժնը՝ եղած է բաւ = բօ, երկրորդ բաժին այրը ինկած՝ եղած է բօրի—ել, եւ ինչպէս որ առաջին բաժին՝ փ—ը ա—ի փոխուեցաւ եւ եղաւ բաւ, երկրորդ փ—ն ալ նոյնպէս ա—ի է փոխուած. եւ զի բաղաձայնէ վերջ ա չի գար, այլ ու, ուստի պէտք է զրել բօրանել, եւ ոչ թէ բութիլ (Թրոփել բայը տարբեր բայ է). հոս վ—ի երեւոյթ անգամ չկայ, թող թէ կորուստ։

Շեշտերը

Պ. Գալ. Ռրքան, ինքն (ուղիղ). 12. 13. ինքն, որքան (սխալ) 60. 68. 72. Ռրկեց (սխալ), այնպէս (ուղիղ)։

1. Բաղդրեք Բաժնի բայ մը ունի, անշուշտ Զուլաներու լեզուն փոխ առած. ժողովուրդը վ—ը նետեր հայացուցի ու բռնել կը գործածէ։

Պ. Պէր. ինչպէս, ինչո՞ւ (ուղիղ) 15. 18. ինչո՞ւ, այսպէս (սխալ) 20. 21. Որքի եւ Որքից պոխարացի ձեւերը ընդհանրացած են ժամկոչներու ջով, Ուրը եւ ինչը շեշտ կը հագնին եւ կ'ըլլան ո՞րք եւ ինչ, բայց երբ իրենցմէ վերջ ուրիշ մասնիկ գայ, շեշտը՝ այդ վանկի ձայնաւորը պէտք է հագնի. նոյնը նաեւ հին լեզուին մէջ. ուստ ուստեք եկիր. (ուսկից եկար), բայց՝ ուստի՞ գաս, եւ ոչ թէ ուստի գաս վարենի ձեւով։ Ուրը երբ ինչը ինչ կ'ըլլայ, պէտք է շեշտը դնել ու—ին ու—ին վրայ, ինչո՞ւ. նոյնպէս ինչե՞ն եւ ոչ ինչե՞ն. նոյն օրէնքով պէտք է ըլլայ նաեւ ուրի՞ք, ուրի՞ց, եւ ոչ թէ ո՞րքի, ո՞րքից ցաւագար հեթանոսութեամբ, ինչպէս կը գործածէ կեղերնականի տնօրէնը։

Ձէ՛ որ այդ միեւնոյն օրէնքն է որ կը տիրէ ամբողջ լեզուն մէջ, ուր բաց ի քանի մը յարաւելու եւ նախադասութեան բառերէ՝ մնացածները բոլոր շեշտորք են, այսինքն վերջին վանկին վրայ թիթեւ բարձրացում մը ունին ձայնի, նման ֆրանս. սերէնի Առնենը հաց բառը. հաց կերայ. տեսաք շեշտը. հացին գիրը, շեշտը փոխեց տեղը։ Ո՞ր մարդը, որո՞ւնք, որո՞ւ տուիր, եւ ոչ թէ ո՞րնք, ո՞րու տուիր։ Ասոնք այնպիսի անհեթեթ սխալներ են, զորս յետիմ ժամկոչն անգամ պիտի վարանէր ընելու։

Գալով ո՞րքան, ինչքան, ինչպիսի, ո՞րչափ, այսպէս, այնքան, եւն, մակբայներուն, պէտք է գիտնալ որ ասոնք յարաւելու բառեր են, եւ շեշտը առաջին վանկին վրայ ունին՝ եւ ոչ թէ վերջին, իսկ այս. պիսի, եւ նմանները որոնք շեշտուող են, ասոնք ալ մեր իմաստուններուն զրէին տակ՝ եղած են նախադասութեան փոխաւ նախ գրելու այսպիսի, եւն, կը զրեն այս. պիսի՝ քրդական շեշտաւորումով։ Շեշտերու մասին կ'արժէր երկար խօսիլ, բայց արդէն յօդուածս երկարեցաւ, եւ դեռ ըսելիքներ ունիմ։ Ուրիշ առթիւ։

Պ. Թէքէհանի տաղաչափութեան մասին գովեստ միայն ունիմ. իր տողերը՝ ընդհանրապէս՝ արուեստի եւ ճաշակի մտահոգ

ներութեամբ են հիւսուած, վայելուչ շէշտով եւ կշռութեամբ: Դիտողութիւն մը միայն. «Ես այս գիշեր» (41) քերթուածին մէջ կ'ըսէ.

Եւ տո՛ւր ստուերըդ ինծի...

եւ յաջորդին.

Ամէն բանէ զգածուող...

Ինք որ բերը իղճամիտ կերպով կը դնէ բառերու մէջ, ինչո՞ւ բառերուն սկիզբը չի դնել, չգայրացնելու համար կանոնն ու ընթերցողը. գրելով

Եւ տո՛ւր ըստուերըդ ինծի...

Ամէն բանէ իրզգածուող...

երկրորդ տողը տգեղ է. կրնար է, բ-ի ցաւագարութիւնը դարմանել, բառ մը աւելցնելով. զոր օրինակ.

Ամէն բանէ զգածուող միշտ, ուրախացող
(ու լացող,

Փափաքելի էր զարդարուած տեանել
«Բարձրավանք»ը նաեւ Ահարոնի ներդաշնակ ու սահուն ռոտանաւորներով, որոնք կը պնեն «Հայրենիք»ի էջերը այնքան շքեղօրէն:

Յատուկ սնունդներ

Յատուկ անուններու լեզուն մը կայ Պ. Պէրպէրեանի յօդուածներուն մէջ, (ինչպէս նաեւ ոեւէ լրագրի մէջ) գրուած՝ բոլորն ալ՝ հակառակ հայ լեզուի ոգոյն: Այս անճոռնի երեւոյթը առաստաղ լեզուէն մտաւ մեր այնքան մաքուր լեզուին մէջ, եւ Հայ կառավարութիւնը այդ եւ նման անդրաւանական պղծութիւնները մաքրելու նպատակաւ է անշուշտ որ լեզուի բարեկարգութեան հարց մը նետած է մէջտեղ, որով պիտի զբաղի մեր յաջորդ դասը...

Պ. Պէրպ. էջ 21. Օրէնաբ. Տիրաբ. Կարամուրզաբ. 17. Բոյ Տիրաբեւ, Հայ լեզուի սրբազնաստուրբ եւ անյեղիլ օրէնքներէն է, որ երբ այբ գրէն վերջ է, է, ի, ո ձայնաւորները զան, ԱՆՊԱՏՃԱՌ յ գիրը կ'ուզէ: Որեւայի, Տիրաբայի, Կարամուրզայի, Տիրաբայէն:

էջ 21. Հոփօ. 24. Ռոստօ. 21. Ռամօ. 23. Ռամօեան. 18. Զօքրան. 16. Կոնօ. 53. Միլանօ:

Միշտ Հայ լեզու. Պաշտօնը դասին մէջ երկարօրէն պիտի խօսիմ այդ գարշուքեանց մասին, ուստի կը լռեմ հիմա. միայն ըսեմ որ այդ ճիւղները պէտք էին գրուած ըլլալ, Հոփոյ, Ռոստոյի, Ռամոյի, Ռամոյեան, Զոյքրան, Կոնոյի, Միլանոյի. օ = ո. ձւ = աւ = օ:

Բարձրավանքիները՝ յուսամ՝ ներողամիտ կ'ըլլան յանդգնութեանս. միակ զանձ մը ունինք՝ եւ է լեզունիս. միակ կալուած մը՝ զոր՝ ո՛չ զմեզ անճիտել ժպրհող ամպարիշտ ձեռքը, եւ ոչ ո՛նէ բռնաւոր կրցած էր աղաւաղել, ապականել: Արդ, կը վայլէ՞ որ հայ արիւն, հայ սիրտ կրող մարդիկ՝ ելլեն եւ իրենք իրենց ձեռքով խաթարեն անշղայնէն այդ թանկագին զանձը: Աստուծոյ սիրոյն, տնօրէններ եւ բարձր ուսուցիչներ էք եւ միանկամայն Բարձր վանքի բնակիչ. բարի օրինակ տուէք ձեր աշակերտներուն եւ ամենուն. մի՛ գուցէ չարաճճիներ թթերուն տակէն միմիջեմ. «Բժիշկ, բժշկեալ զանձն քո», կամ «Եթէ աղն անհամեցի՛ բլ համեմեցի՛»:

Հ. Ա. ՂԱՐԿԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԵՆ ՆՈՐ ԲԱՌԵՐ

ՃԱՆՈՑԻ ՄԷՋ

(տպ. վրէշտ. 1872)

ԾԱՆՈԹ. — Ճաշոցը կը պարունակէ իւրաքանչիւր օր եկեղեցւոյ մէջ կարդալու ընթերցուածները Աւետարանէն, Աւագեղոց թղթերէն, Մարգարէութիւններէն, եւ լատայամ՝ գրքին ամենամեծ մասը անփոփոխ արտագրութիւն է Հին եւ Նոր կտակարաններէն: Ասկէ զատ կան Տօնացոյցէն առնուած մասեր՝ որոնք կը ցուցնեն իւրաքանչիւր օրու ժամապաշտութեան կարգը եւ մանրատառ տպուած են ընթերցուած.